

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

شهریور ۱۴۰۱

بررسی گزارش آزادی اقتصادی ۲۰۲۲ موسسه فریزر

تدوین:

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

مقدمه

شاخص آزادی اقتصادی میزان حمایت سیاست‌ها و نهادهای هر کشور از آزادی اقتصادی را اندازه‌گیری می‌کند. سنگ بنای آزادی اقتصادی شامل انتخاب‌های شخصی، مبادلات آزادانه، آزادی رقابت و ورود به بازارها و امنیت فردی و امنیت دارایی‌های شخصی است. این شاخص برای اندازه‌گیری میزان سازگاری نهادها و سیاست‌های کشورها با آزادی اقتصادی طراحی شده است. برای دستیابی به رتبه بالاتر در این شاخص، یک کشور باید برخی از کارها را انجام داده و از برخی دیگر پرهیز کند. معیار آزادی اقتصادی را می‌توان مقیاسی از میزان تخصیص منابع کمیاب بر اساس انتخاب شخصی با هماهنگی بازارها در نظر گرفت در مقابل برنامه‌ریزی متمرکز که توسط فرایند سیاسی انجام می‌شود.

دولت‌ها زمانی آزادی اقتصادی را افزایش می‌دهند که زیرساختی برای مبادله داوطلبانه افراد ایجاد کنند و از افراد و اموال آنها در برابر متجاوزانی که با خشونت، اجبار و کلاهبرداری قصد تصرف چیزهایی را که متعلق به آنها نیست دارند، محافظت کنند. در این زمینه، نظام حقوقی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نهادهای حقوقی یک کشور باید از شخص و اموال همه افراد در برابر اقدامات تجاوزکارانه دیگران محافظت کرده و قراردادهای را به صورت یکدست اجرا کنند. دولت‌ها همچنین باید از اقدامات محدودکننده انتخاب شخصی، مداخله در مبادلات داوطلبانه و محدود کردن ورود به بازارها خودداری کنند. وقتی مالیات، هزینه‌های دولت و مقررات جایگزین انتخاب شخصی، مبادلات داوطلبانه و بازار شود، آزادی اقتصادی کاهش می‌یابد.

موسسه فریزر اخیراً تازه‌ترین گزارش آزادی اقتصادی را منتشر کرده است (نسخه ۲۰۲۲). در این گزارش، آزادی اقتصادی در پنج حوزه سنجیده می‌شود:

۱. **اندازه دولت:** با افزایش هزینه‌های دولت، مالیات و اندازه شرکت‌های دولتی، تصمیم‌گیری دولت

جایگزین انتخاب فردی می‌شود و آزادی اقتصادی کاهش می‌یابد.

۲. **سیستم حقوقی و حقوق مالکیت:** حمایت از اشخاص و اموال آنها (اموالی که به حق به دست

آورده‌اند) یکی از عناصر اصلی آزادی اقتصادی و جامعه مدنی است. در واقع این مهمترین کارکرد

یک دولت است.

شاخص آزادی اقتصادی شامل تعدیل نابرابری جنسیتی است تا این واقعیت را نشان دهد که در بسیاری

از کشورها از نظر قانونی زنان از آزادی اقتصادی یکسانی با مردان برخوردار نیستند.

۳. **پول قوی:** تورم ارزش دستمزد و پس‌انداز به دست آمده را از بین می‌برد. بنابراین پول سالم برای حمایت از حقوق مالکیت ضروری است. وقتی تورم نه‌تنها زیاد بلکه ناپایدار باشد، برنامه‌ریزی برای آینده و در نتیجه استفاده موثر از آزادی اقتصادی برای افراد دشوار می‌شود.

۴. **آزادی تجارت بین‌المللی:** آزادی مبادله (به مفهوم وسیع آن شامل خرید، فروش، عقد قرارداد و ...) برای آزادی اقتصادی ضروری است؛ این آزادی زمانی کاهش می‌یابد که آزادی مبادله شامل کسب‌وکارها و افراد دیگر کشورها نباشد.

۵. **مقررات:** دولت‌ها نه تنها از برخی ابزار برای محدود کردن حق مبادله در سطح بین‌المللی استفاده می‌کنند، بلکه ممکن است مقررات سنگینی را نیز اعمال کنند که حق مبادله، کسب اعتبار و تسهیلات، استخدام و اشتغال و اداره آزادانه کسب‌وکار افراد را محدود می‌کند.

بانک جهانی سال از گذشته انتشار گزارش شاخص سهولت کسب‌وکار (Doing Business) را متوقف کرده است و مجمع جهانی اقتصاد برای دومین سال متوالی است که رتبه‌بندی‌های جدید را در گزارش رقابت‌پذیری جهانی منتشر نکرده است. در نتیجه، چندین مؤلفه شاخص آزادی اقتصادی که به شاخص سهولت کسب‌وکار متکی هستند، به‌طور کامل به‌روزرسانی نشده است. در حال حاضر موسسه فریز در حال بررسی گزینه‌های جایگزین برای داده‌های سهولت کسب‌وکار است.

بررسی کلیات گزارش ۲۰۲۰: برترین و ضعیف‌ترین کشورها در آزادی اقتصادی

هر کشور در هر یک از ۵ زیرشاخص می‌تواند امتیازی از صفر تا ۱۰ کسب کند. در این پنج حوزه اصلی، ۲۴ مؤلفه در مجموع برای رسیدن به هریک از این زیر شاخص‌ها وجود دارد. بسیاری از این مؤلفه‌ها خود از چندین جزء فرعی تشکیل شده‌اند. در مجموع، این شاخص شامل ۴۲ متغیر متمایز است. هر جزء (و جزء فرعی) در مقیاسی از ۰ تا ۱۰ امتیاز می‌گیرد که منعکس‌کننده توزیع داده‌های اساسی است. هنگامی که مؤلفه‌های فرعی وجود دارند، برای به دست آوردن رتبه‌بندی مؤلفه‌ها، میانگین اجزا آن گرفته می‌شود. سپس برای رتبه‌بندی میانگین مؤلفه‌های زیرشاخص‌ها در هر حوزه و سپس برای بدست آوردن شاخص میانگین زیرشاخص‌ها محاسبه می‌شود. هر چه این نمره بیشتر باشد دلالت بر وضعیت بهتر در آن حوزه است.

میانگین آزادی اقتصادی جهانی در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۹ کاهش پیدا کرده و به ۶.۸۴ رسیده است که ارزش حدود یک دهه بهبود آزادی اقتصادی در جهان را تحت تاثیر قرار داد. بدون شک پاسخ‌های سیاستی به همه‌گیری ویروس کرونا در کاهش آزادی اقتصادی موثر بوده است. حتی پس از کاهش اخیر، بین سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۰۰ میانگین رتبه آزادی اقتصادی از ۶.۵۹ به ۶.۸۴ افزایش یافته است (نمودار شماره ۱ را مشاهده کنید).

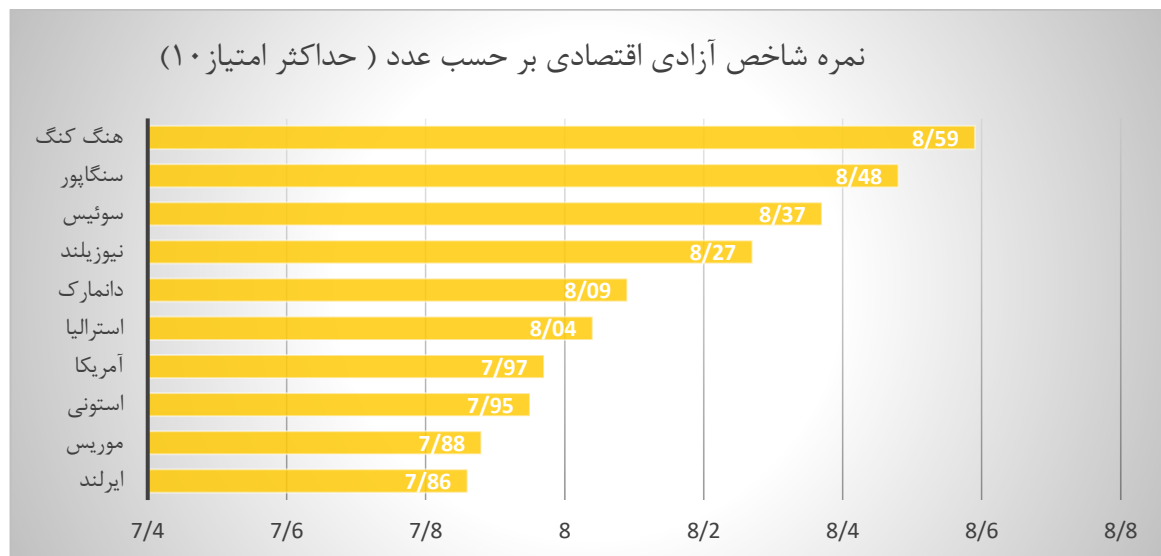
نمودار ۱. میانگین امتیاز آزادی اقتصادی.

منبع: گزارش آزادی اقتصادی موسسه فریزر ۲۰۲۲

براساس این گزارش هنگ‌کنگ هم‌چنان در جایگاه برترین کشور از لحاظ آزادی اقتصادی قرار دارد. سنگاپور در جایگاه دوم قرار دارد و بعد از آن سوئیس، نیوزیلند، دانمارک، استرالیا، آمریکا، استونی، موریس و ایرلند رتبه‌های بعدی را با بیشترین امتیاز کسب می‌کنند (نمودار شماره ۲ را مشاهده کنید).

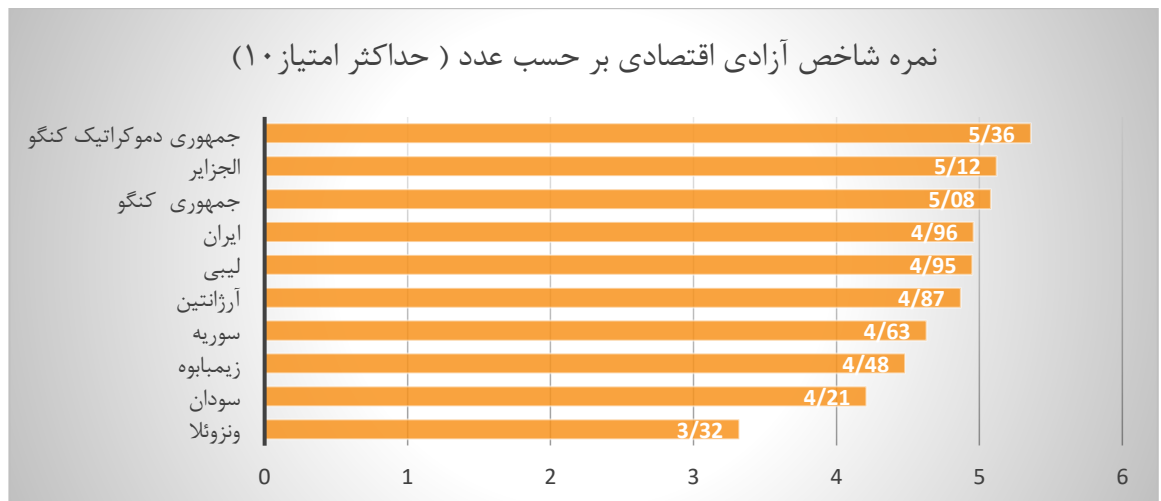
رتبه سایر کشورهای بزرگ و مهم عبارتند از ژاپن (۱۲)، کانادا (۱۴)، انگلستان (۲۲)، آلمان (۲۵)، ایتالیا (۴۴)، فرانسه (۵۴)، مکزیک (۶۴)، هند (۸۹)، روسیه (۹۴)، برزیل (۱۱۴) و چین (۱۱۶).

نمودار ۲. ده کشور برتر در شاخص آزادی اقتصادی.

منبع: گزارش آزادی اقتصادی موسسه فریزر ۲۰۲۲

ده کشور دارای کمترین امتیاز عبارتند از جمهوری دموکراتیک کنگو، الجزایر، جمهوری کنگو، ایران، لیبی، آرژانتین، سوریه، زیمبابوه، سودان و در نهایت ونزوئلا (نمودار شماره ۳ را مشاهده کنید).

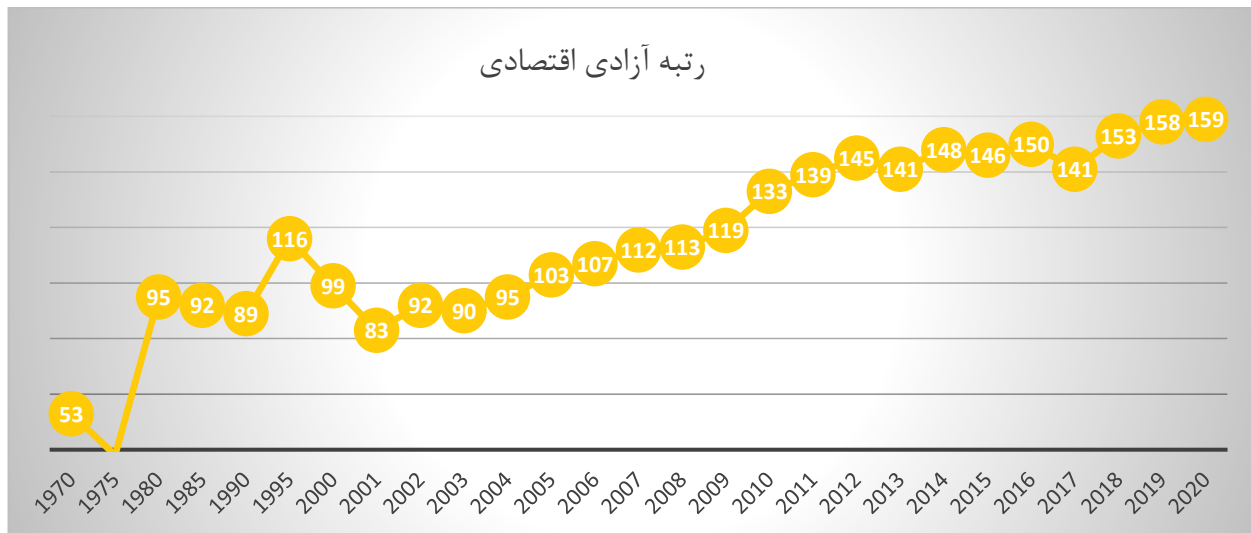

نمودار ۳. ده کشور ضعیف در شاخص آزادی اقتصادی.

منبع: گزارش آزادی اقتصادی موسسه فریزر ۲۰۲۲

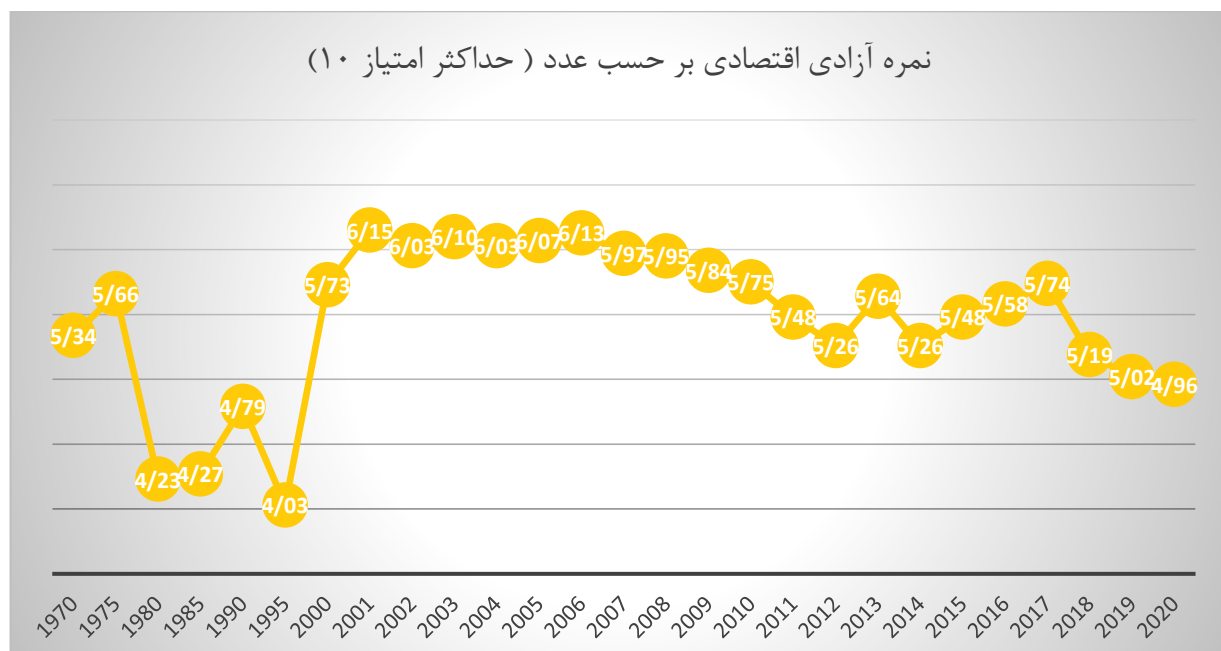
بررسی شاخص آزادی اقتصادی ایران

رتبه آزادی اقتصادی ایران از ۱۵۸ در سال ۲۰۱۹ به رتبه ۱۵۹ در سال ۲۰۲۰ کاهش پیدا کرده است. نمره آزادی اقتصادی ایران پایین‌ترین میزان در طی ۲۰ سال گذشته بوده است و به عدد ۴.۹۶ کاهش یافته است (نمودار شماره ۴ و ۵ را مشاهده کنید).

نمودار ۴. مقایسه رتبه آزادی اقتصادی ایران طی سال‌های ۱۹۷۰ الی ۲۰۲۰

منبع: گزارش آزادی اقتصادی موسسه فریزر ۲۰۲۲

نمودار ۵. مقایسه نمره شاخص آزادی اقتصادی ایران طی سال‌های ۱۹۷۰ الی ۲۰۲۰

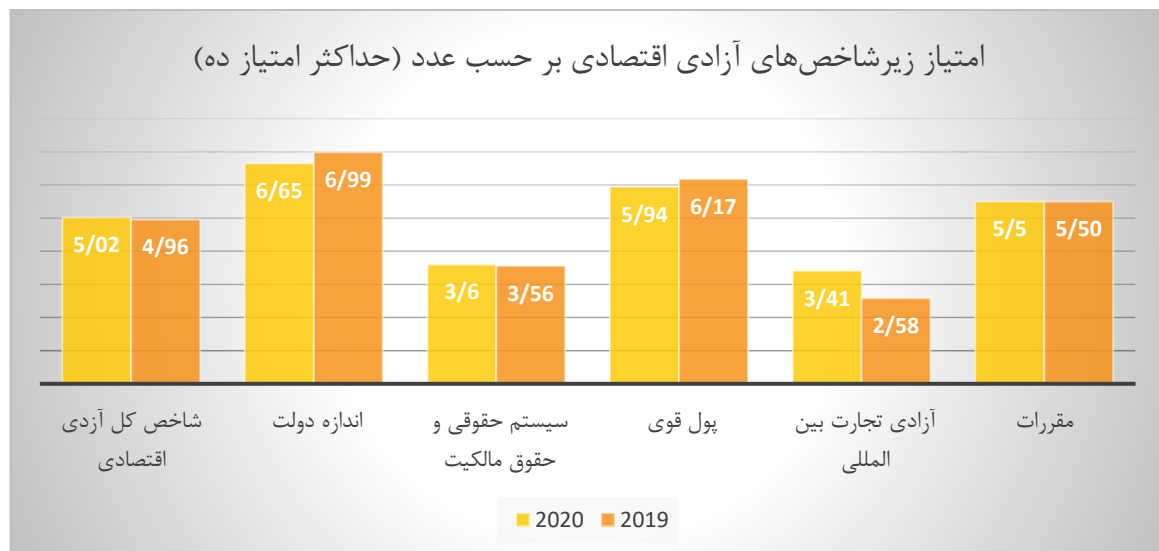
منبع: گزارش آزادی اقتصادی موسسه فریزر ۲۰۲۲

با مقایسه آمارهای ایران در سال ۲۰۲۰ و سال ماقبل آن یعنی ۲۰۱۹ می‌توان دریافت که در ۲ زیرشاخص امتیاز کاهش و در ۲ زیرشاخص امتیاز افزایش یافته و در یکی بدون تغییر مانده است.

در زیرشاخص اندازه دولت بهبود نسبی امتیاز مشاهده می‌شود و امتیاز از ۶.۶۵ به ۶.۹۹ افزایش یافته است. در زیرشاخص سیستم حقوقی و حقوق مالکیت کاهش اندکی اتفاق افتاده و امتیاز از ۳.۶۰ به ۳.۵۶ کاهش یافته است. امتیاز پول قوی افزایش یافته ولی امتیاز آزادی تجارت بین‌المللی افت محسوسی داشته است. امتیاز زیرشاخص مقررات بدون تغییر باقی مانده است و به عبارتی همان داده‌های سال قبل استفاده شده است (نمودار شماره ۶ را مشاهده کنید).

علاوه بر مشکلات ساختاری اقتصاد ایران مانند تورم مزمن و محدودیت‌های تجارت بین‌المللی و مقررات دست و پاگیر و ...، تحریم‌ها و همه‌گیری کرونا نیز در کاهش آزادی اقتصادی ایران موثر ر بوده است

نمودار ۶. مقایسه زیر شاخص‌های آزادی اقتصادی ایران طی سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰.

منبع: گزارش آزادی اقتصادی موسسه فریزر ۲۰۲۲